

vens te verzamelen tegen de algemeene opvattingen, welke in het Darwinisme en Lamarckisme voor den dag treden.

Als één derde belangrijk resultaat van onze onderzoekingen wil ik tenslotte nog noemen, het feit, dat het ons gebleken is, dat bij elk dier de eigenaardigheden van zijn gedrag tegenover bepaalde invloeden zich voortzet tot in de kleinste onderdeelen van zijn handelingen. 't Feit dus dat ook in de menschelijke psychologie meer en meer tot zijn recht komt nl. dat de persoonlijkheid niet iets is, dat op een bepaald afgesloten gebied van het geestelijke leven zich beweegt, maar dat als het ware het heele organisme tot in al zijn onderdeelen doortrekt, vinden we ook bevestigd in de vergelijkende psychologie.

Wat een onderzoek met de hoogere dieren betreft, daar staat in het middelpunt, het vraagstuk van het ontstaan van het denken, dus eigenlijk daarmede ook het vraagstuk omtrent het wezenverschil tusschen dier en mensch. 't Zou mij te ver voeren, indien ik U hierbij wees op de gedetailleerde onderzoekingen, zooals we die in publicaties hebben neergelegd, maar in 't algemeen kan ik er toch op wijzen, dat onze onderzoekingen juist bevestigen, datgene wat we omtrent wezenverschil tusschen mensch en dier aannemen nl. dat ook dit zich uitstrekt over het redelijk gedrag, over de processen van het denken. Ik kan nog niet geheel overzien hoe een nadere uiteenzetting van het wezenverschil tusschen dierlijk handelen en menschelijk denkend handelen ons er toe kunnen brengen omtrent de structuur van het hoogere geestelijke leven eenig meerder inzicht te verkrijgen, de gronddrijfkrachten daarvan te kunnen opsporen en daardoor eenig meerder vermoeden te hebben omtrent den geheimzinnigen samenhang, dien onze geest in de diepste gronden met het absolute, met het goddelijke hebben kan, maar ik ben overtuigd, dat in deze richting belangrijke gegevens kunnen worden gevonden, die voor de psychologie van groot belang kunnen zijn en die daardoor ook voor de theologie van beteekenis kunnen worden. Maar zooals gezegd, een onderzoek omtrent de dierpsychologische verschijnselen bij de allerhoogste diersoorten nl. bij de anthropoïden is stellig noodzakelijk en het is te bejammeren, dat door geldgebrek deze onderzoekingen niet kunnen worden uitgevoerd.

Ook met onze stofwisselings-onderzoekingen hebben wij naast het hoofddoel, (het kennen van de wetten van den levensfactor, de entelechie en de wijze waarop deze te midden van de wisselende energetische processen toch altijd een onveranderlijk einddoel handhaaft) ook nevenbedoeelingen.

In de eerste plaats bij de gas- en stofwisselingsonderzoekingen van den mensch, hebben wij gemeend een geschikte gelegenheid te hebben, om ook dit laboratorium dienstbaar te ma-